Journal of Asia Social Science Studies **Original Article**

Received: 28 August 2026 Revised: 16 October 2026 Accepted: 30 October 2026

สถาบันพระมหากษัตริย์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง: การศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยและญี่ปุ่น

Monarchy and Political Change: A Comparative Study of Thailand and Japan

น.ส.จริยา บุญมาสุข[1]

Miss. Jariya Bunmasuk

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทและการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทย 2) ศึกษาบทบาทและการปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศญี่ปุ่น และ 3) เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของบทบาทและการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของทั้งสองประเทศ การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสารร่วมกับการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ข้อมูลประกอบด้วยรัฐธรรมนูญ กฎหมาย หนังสือ บทความวิจัย และบทความวิชาการภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ข้ามกรณีใน 4 มิติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงฐานของอำนาจอธิปไตย พระราชสถานะและพระราชอำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญ การปรับบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และบทบาทเชิงสัญลักษณ์กับความชอบธรรม ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยและญี่ปุ่นต่างสามารถรักษาความต่อเนื่องของสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองครั้งสำคัญ แต่มีรูปแบบการปรับตัวแตกต่างกัน ประเทศไทยมีจุดเปลี่ยนสำคัญจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยสถาบันพระมหากษัตริย์ปรับสถานะและบทบาทภายใต้รัฐธรรมนูญท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบอบและโครงสร้างทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ส่วนญี่ปุ่นมีจุดเปลี่ยนสำคัญภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947 กำหนดจักรพรรดิเป็นสัญลักษณ์ของรัฐและความเป็นเอกภาพของประชาชน พร้อมจำกัดบทบาทด้านการปกครองอย่างชัดเจน ผลการเปรียบเทียบพบว่า ญี่ปุ่นมีลักษณะการปรับตัวผ่านการกำหนดขอบเขตทางรัฐธรรมนูญและการเสริมบทบาทเชิงสัญลักษณ์ ขณะที่ประเทศไทยมีลักษณะการปรับตัวผ่านพัฒนาการของพระราชสถานะและบทบาทภายใต้บริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลง ผลการศึกษาชี้ว่า ความต่อเนื่องของสถาบันพระมหากษัตริย์มิได้

[1] นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: jariyabunmasuk@gmail.com

หมายถึงการรักษารูปแบบเดิมไว้ทั้งหมด แต่สัมพันธ์กับความสามารถในการปรับสถานะ บทบาท และฐานความชอบธรรมให้สอดคล้องกับระเบียบทางการเมืองของแต่ละประเทศ

คำสำคัญ: สถาบันพระมหากษัตริย์, การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง, ราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ, ประเทศไทย ,ญี่ปุ่น

Abstract

This research aimed to: (1) examine the role and adaptation of the monarchy amid political changes in Thailand; (2) examine the role and adaptation of the imperial institution amid political changes in Japan; and (3) compare the similarities and differences in the roles and adaptation of the monarchical institutions in response to political changes in the two countries. This study employed a qualitative research approach using documentary research, historical analysis, and comparative analysis. Data were collected from constitutions, laws, books, research articles, and academic publications in Thai and English. Content analysis and cross-case analysis were conducted across four dimensions: changes in the foundations of sovereignty, the constitutional status and powers of the monarch, institutional adaptation to political change, and symbolic roles and legitimacy. The findings revealed that both Thailand and Japan have maintained the continuity of their monarchical institutions despite major transformations in their political structures, although their patterns of adaptation differ. In Thailand, the 1932 political transformation marked a crucial turning point, after which the monarchy adapted its status and roles within a constitutional framework amid continuing changes in political regimes and structures. In Japan, the major turning point occurred after the Second World War, when the 1947 Constitution established the Emperor as the symbol of the State and of the unity of the people while clearly restricting the Emperor's role in government. The comparative findings indicate that Japan's institutional adaptation has primarily occurred through clearly defined constitutional boundaries and the strengthening of the Emperor's symbolic role, whereas Thailand's adaptation has developed through the evolving constitutional status and roles of the monarchy within changing political contexts. The study concludes that the continuity of monarchical institutions does not necessarily depend on preserving their previous forms. Rather, it is associated with their capacity to adapt their status, roles, and bases of legitimacy to the changing political order of each country.

Keywords: Monarchy, Political Change, Constitutional Monarchy, Thailand, Japan

1. บทนำ

สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการของรัฐในหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่สามารถรักษาสถาบันดังกล่าวไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากระบอบการปกครองแบบดั้งเดิมเข้าสู่รัฐสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมิได้ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์สิ้นสุดลงในทุกกรณี หากแต่ในบางประเทศกลับนำไปสู่การปรับสถานะ พระราชอำนาจ และบทบาทของสถาบันให้สอดคล้องกับหลักรัฐธรรมนูญ อำนาจอธิปไตยของประชาชน และโครงสร้างทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ประเทศไทยและญี่ปุ่นเป็นกรณีศึกษาที่มีความน่าสนใจในประเด็นดังกล่าว เนื่องจากทั้งสองประเทศยังคงรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ แต่มีเส้นทางและเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแตกต่างกันอย่างสำคัญ (Suwannathat-Pian, 2003; Ruoff, 2001)

ในกรณีประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับโครงสร้างอำนาจทางการเมือง เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่ระบอบที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกรอบในการจัดระเบียบอำนาจรัฐ สถานะของพระมหากษัตริย์จึงเปลี่ยนจากการเป็นศูนย์กลางของอำนาจทางการเมืองในระบอบเดิม มาสู่การดำรงพระราชสถานะภายใต้รัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 มิได้เป็นจุดสิ้นสุดของพัฒนาการของสถาบัน หากเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการปรับตัวภายใต้โครงสร้างการเมืองแบบใหม่ ซึ่งดำเนินต่อเนื่องผ่านการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญ การรัฐประหาร การเปลี่ยนรัฐบาล และความขัดแย้งทางการเมืองหลายช่วงเวลา (Suwannathat-Pian, 2003; Baker & Phongpaichit, 2022)

พัฒนาการภายหลัง พ.ศ. 2475 แสดงให้เห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมิได้ดำรงอยู่โดยแยกออกจากความเปลี่ยนแปลงของระบบการเมือง แต่พระราชสถานะและบทบาทของสถาบันมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง Suwannathat-Pian (2003) วิเคราะห์พัฒนาการทางการเมืองไทยระหว่าง ค.ศ. 1932–2000 และชี้ให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญผ่านบริบททางการเมืองหลายช่วง ขณะที่งานของเจษฎ์ โทณะวณิก (2017) ให้ความสำคัญกับประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การทำความเข้าใจพระราชสถานะในระบอบรัฐธรรมนูญไม่อาจพิจารณาจากบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องคำนึงถึงพัฒนาการของธรรมเนียมและบริบททางการเมืองประกอบกันด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับการเมืองไทยยังได้รับการอธิบายผ่านแนวคิดที่แตกต่างกัน McCargo (2005) เสนอแนวคิดเครือข่ายราชวงศ์ (Network monarchy) เพื่อวิเคราะห์การเมืองไทยในช่วง ค.ศ. 1973–2001 โดยให้ความสำคัญกับเครือข่ายบุคคลและสถาบันที่มีความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ และบทบาทของเครือข่ายดังกล่าวในกระบวนการทางการเมือง ข้อเสนอนี้ทำให้การศึกษาสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยขยายจากการพิจารณาพระราชอำนาจตามตัวบทกฎหมายไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน

เครือข่าย และความชอบธรรมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวเป็นกรอบการวิเคราะห์ของผู้เขียนต่อช่วงเวลาหนึ่งของการเมืองไทย จึงจำเป็นต้องพิจารณาร่วมกับงานด้านประวัติศาสตร์และรัฐธรรมนูญเพื่อหลีกเลี่ยงการอธิบายพัฒนาการของสถาบันจากมุมมองเพียงด้านเดียว (McCargo, 2005; Suwannathat-Pian, 2003)

ประเทศญี่ปุ่นมีพัฒนาการที่แตกต่างออกไป แม้สถาบันจักรพรรดิจะมีประวัติศาสตร์ยาวนาน แต่สถานะทางการเมืองของจักรพรรดิได้เปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญตามการสร้างรัฐสมัยใหม่ โดยเฉพาะภายใต้รัฐธรรมนูญจักรวรรดิญี่ปุ่นหรือรัฐธรรมนูญเมจิ ค.ศ. 1889 ซึ่งจัดวางจักรพรรดิไว้ในโครงสร้างของรัฐสมัยใหม่และสัมพันธ์กับอำนาจอธิปไตยของจักรวรรดิ พัฒนาการในยุคเมจิและช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองทำให้สถาบันจักรพรรดิมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการสร้างรัฐ อัตลักษณ์ของชาติ และอุดมการณ์ทางการเมืองของญี่ปุ่น (Skya, 2009; สุรางค์ศรี, 2012) การศึกษาพัฒนาการรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นจึงแสดงให้เห็นว่า สถานะของจักรพรรดิไม่ได้หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างของรัฐและแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยในแต่ละยุค (สุนีย์, 2012)

จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของญี่ปุ่นเกิดขึ้นภายหลังความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อโครงสร้างทางการเมืองและรัฐธรรมนูญของประเทศถูกปรับเปลี่ยนอย่างกว้างขวาง รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ค.ศ. 1947 วางหลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน และกำหนดให้จักรพรรดิเป็น “สัญลักษณ์ของรัฐและความเป็นเอกภาพของประชาชน” การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ฐานทางรัฐธรรมนูญของสถาบันจักรพรรดิแตกต่างอย่างชัดเจนจากยุคก่อนสงคราม โดยจักรพรรดิไม่ได้ทรงมีอำนาจเกี่ยวกับการปกครอง และการกระทำในกิจการของรัฐเป็นไปตามกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนด Titus (1980) อธิบายกระบวนการนี้ว่าเป็นการก่อรูปของระบบจักพรรดิ์สัญลักษณ์(Symbol emperor system) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของระเบียบการเมืองญี่ปุ่นหลังสงคราม ขณะที่ Shimojo (2022) ชี้ให้เห็นความสำคัญของแนวคิดสัญลักษณ์(Symbol) ในรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นต่อการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจอธิปไตยของประชาชนกับสถานะของจักรพรรดิ

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงสถานะทางรัฐธรรมนูญไม่ได้ทำให้สถาบันจักรพรรดิสูญเสียความสำคัญทางสังคมและวัฒนธรรม Ruoff (2001) ศึกษาพัฒนาการของสถาบันจักรพรรดิระหว่าง ค.ศ. 1945–1995 และแสดงให้เห็นกระบวนการที่สถาบันปรับตัวเข้าสู่สังคมประชาธิปไตยหลังสงคราม โดยบทบาทเชิงสัญลักษณ์และการปฏิบัติพระราชกรณียกิจภายใต้ข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดสถานะใหม่ของสถาบัน ต่อมา Ruoff (2020) ขยายการศึกษาไปจนถึง ค.ศ. 2019 โดยครอบคลุมรัชสมัยของจักรพรรดิอากิฮิโตะ การสละราชสมบัติ และการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคเรวะ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถาบันจักรพรรดิยังคงเผชิญกระบวนการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเมืองอย่างต่อเนื่อง

เมื่อนำประเทศไทยและญี่ปุ่นมาเปรียบเทียบจะพบลักษณะร่วมที่สำคัญ คือ ทั้งสองประเทศสามารถรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองครั้งใหญ่ แต่กลไกและทิศทางการปรับตัวมีความแตกต่างกัน ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในพ.ศ. 2475 และหลังจากนั้นมีพัฒนาการทางรัฐธรรมนูญท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงระบอบ การรัฐประหาร และวิกฤตทางการเมืองหลายครั้ง

(Suwannathat-Pian, 2003; Baker & Phongpaichit, 2022) ขณะที่ญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีการกำหนดสถานะของจักรพรรดิใหม่อย่างชัดเจนภายใต้รัฐธรรมนูญค.ศ. 1947 โดยจำกัดบทบาทด้านการปกครองและเน้นสถานะเชิงสัญลักษณ์ของสถาบัน (Titus, 1980; Ruoff, 2001; Shimojo, 2022)

ความแตกต่างดังกล่าวทำให้เกิดประเด็นสำคัญว่า การดำรงอยู่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมิได้ขึ้นอยู่กับการรักษารูปแบบอำนาจเดิมไว้เท่านั้น แต่อาจสัมพันธ์กับ ความสามารถในการปรับสถานะ บทบาท และฐานความชอบธรรมของสถาบันให้สอดคล้องกับระเบียบทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ในกรณีญี่ปุ่น การเปลี่ยนผ่านไปสู่จักรพรรดิในฐานะสัญลักษณ์ทำให้สามารถแยกบทบาทเชิงสัญลักษณ์ออกจากการใช้อำนาจในการปกครองได้อย่างชัดเจนตามรัฐธรรมนูญ ส่วนกรณีประเทศไทย พัฒนาการของสถาบันภายหลัง พ.ศ. 2475 มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญ สถาบันทางการเมือง และบริบทของความขัดแย้งในแต่ละช่วงเวลา จึงเป็นเส้นทางการปรับตัวที่แตกต่างจากญี่ปุ่น (McCargo, 2005; Suwannathat-Pian, 2003; Ruoff, 2001)

จากการทบทวนงานที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานศึกษาสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยและสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นจำนวนหนึ่ง ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ รัฐธรรมนูญ บทบาททางการเมือง และการปรับตัวของสถาบัน เช่น Suwannathat-Pian (2003) และ McCargo (2005) สำหรับประเทศไทย และ Titus (1980), Ruoff (2001, 2020) และ Shimojo (2022) สำหรับญี่ปุ่น รวมถึงงานภาษาไทยของ สุรางค์ศรี ตันเสียงสม (2012) และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2012) ที่ช่วยอธิบายพัฒนาการของสถาบันจักรพรรดิและรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามงานเหล่านี้ส่วนใหญ่ศึกษาพัฒนาการของแต่ละประเทศเป็นหลัก การนำประเทศไทยและญี่ปุ่นมาเปรียบเทียบภายใต้กรอบเดียวกันจึงช่วยให้สามารถพิจารณาได้ชัดเจนขึ้นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์สามารถรักษาความต่อเนื่องของสถาบันภายใต้การเปลี่ยนแปลงของฐานอำนาจอธิปไตยและโครงสร้างทางการเมืองได้ด้วยกลไกใด

ด้วยเหตุนี้การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทและการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยและญี่ปุ่น และเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของทั้งสองประเทศ โดยให้ความสำคัญกับ การเปลี่ยนแปลงฐานของอำนาจอธิปไตย พระราชสถานะและพระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญ การปรับบทบาทของสถาบันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และบทบาทเชิงสัญลักษณ์กับความชอบธรรม การศึกษาเปรียบเทียบดังกล่าวจะช่วยอธิบายว่า เหตุใดสถาบันพระมหากษัตริย์จึงสามารถดำรงความต่อเนื่องท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ รัฐธรรมนูญ และสถาบันทำให้ประเทศไทยและญี่ปุ่นพัฒนาเส้นทางการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์แตกต่างกันอย่างไร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทและการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาบทบาทและการปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศญี่ปุ่น
3. เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของบทบาทและการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยและญี่ปุ่น

3. การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง สถาบันพระมหากษัตริย์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง: การศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยและญี่ปุ่น จำเป็นต้องพิจารณาทั้งแนวคิดเกี่ยวกับราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และการเมือง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสถานะและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้โครงสร้างทางการเมืองสมัยใหม่ จากการทบทวนหนังสือ บทความวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง สามารถจัดกลุ่มวรรณกรรมสำคัญได้ดังนี้

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ

สถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญเป็นรูปแบบการจัดวางสถานะของพระมหากษัตริย์ให้อยู่ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญ โดยการใช้อำนาจรัฐต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และสถาบันที่รัฐธรรมนูญกำหนด การเปลี่ยนจากระบอบที่พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอำนาจรัฐไปสู่ระบอบรัฐธรรมนูญจึงมิได้หมายถึงการสิ้นสุดของสถาบัน แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงฐานของสถานะและบทบาทของสถาบันให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางการเมืองใหม่ กรณีของประเทศไทยและญี่ปุ่นแสดงให้เห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์สามารถดำรงความต่อเนื่องได้แม้โครงสร้างของอำนาจอธิปไตยจะเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ (Suwannathat-Pian, 2003; Titus, 1980)

การพิจารณาสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญควรแยกอย่างน้อยสามมิติ ได้แก่ สถานะตามรัฐธรรมนูญ บทบาททางการเมือง และบทบาทเชิงสัญลักษณ์ เพราะการลดลงหรือจำกัดพระราชอำนาจทางการเมืองไม่ได้หมายความว่าความสำคัญของสถาบันในทางสังคมและการเมืองจะลดลงในระดับเดียวกัน กรณีญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน โดยรัฐธรรมนูญหลังสงครามกำหนดจักรพรรดิเป็นสัญลักษณ์ของรัฐและความเป็นเอกภาพของประชาชน ขณะที่การดำรงอยู่และความชอบธรรมของสถาบันถูกเชื่อมโยงเข้ากับหลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน(Shimojo, 2022) แนวคิดนี้จึงช่วยให้สามารถศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสถาบันได้มากกว่าการพิจารณาว่าสถาบันมีหรือไม่มีอำนาจทางการเมืองเท่านั้น

ในอีกด้านหนึ่ง สถาบันพระมหากษัตริย์ยังสามารถมีความสำคัญในฐานะสถาบันที่สร้างความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของชาติ Ruoff (2001) แสดงให้เห็นว่า สถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นหลังสงครามสามารถ

ปรับความหมายและการปฏิบัติของสถาบันให้เข้ากับสังคมประชาธิปไตย โดยเปลี่ยนจากความสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมืองในยุคก่อนสงครามไปสู่บทบาทเชิงสัญลักษณ์และสาธารณะมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจึงควรให้ความสำคัญกับ การปรับตัวของสถาบัน (Institutional adaptation) ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายและรัฐธรรมนูญ

3.2 สถาบันพระมหากษัตริย์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทย

วรรณกรรมเกี่ยวกับประเทศไทยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในฐานะจุดเปลี่ยนสำคัญของสถานะและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ Suwannathat-Pian (2003) ศึกษาพัฒนาการทางการเมืองของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2543 โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์ ประเทศและรัฐธรรมนูญ ผลงานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญมิได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ในช่วงเวลาเดียว แต่เป็นกระบวนการที่มีพัฒนาการต่อเนื่องภายใต้การเปลี่ยนแปลงของรัฐบาล รัฐธรรมนูญ สถาบันทางการเมือง และความขัดแย้งทางการเมืองในแต่ละยุค

Baker และ Phongpaichit (2022) อธิบายพัฒนาการของรัฐและการเมืองไทยในภาพกว้าง โดยแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนผ่านของรัฐไทยสมัยใหม่ หลังจากนั้นประเทศไทยต้องเผชิญกับการแข่งขันระหว่างกลุ่มอำนาจ การเติบโตของกองทัพ การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และการขยายตัวของการเมืองแบบประชาธิปไตย สถาบันพระมหากษัตริย์จึงดำรงอยู่ท่ามกลางโครงสร้างการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับการเมืองมีความแตกต่างกันตามแต่ละช่วงเวลา

โทณะวณิก (2017) ศึกษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญ ประเพณีการปกครอง และพระราชสถานะ งานดังกล่าวช่วยให้เห็นว่า การวิเคราะห์สถาบันพระมหากษัตริย์ในประเทศไทยไม่ควรพิจารณาเฉพาะบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แต่ต้องพิจารณาการก่อตัวของแนวปฏิบัติและธรรมเนียมทางรัฐธรรมนูญประกอบด้วย เนื่องจากสิ่งเหล่านี้มีส่วนกำหนดความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระมหากษัตริย์ในระบบการเมือง

McCargo(2005)ได้นำเสนอแนวคิดแนวคิดเครือข่ายราชวงศ์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับการเมืองไทยในช่วง ค.ศ. 1973–2001 โดยเสนอว่าการทำความเข้าใจบทบาทของสถาบันไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะพระราชอำนาจที่กำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญ แต่ควรพิจารณาความสัมพันธ์ของเครือข่ายบุคคลและสถาบันทางการเมืองที่เกี่ยวข้องด้วย งานดังกล่าวได้รับการนำไปใช้อย่างกว้างขวางในการอธิบายโครงสร้างอำนาจและวิกฤตความชอบธรรมทางการเมืองของไทย อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวเป็นกรอบอธิบายของผู้เขียนต่อบริบททางการเมืองช่วงหนึ่ง จึงควรใช้ร่วมกับงานประวัติศาสตร์และกฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อให้การวิเคราะห์มีความรอบด้าน

ในบริบทการเมืองร่วมสมัย กิตติพงษ์ โคตรจันทึก (2023) ศึกษาการเมืองไทยภายหลังเกิดข้อเรียกร้องเกี่ยวกับการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสถาบันยังคงเป็นประเด็นสำคัญในความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองร่วมสมัย งานดังกล่าวช่วยขยายขอบเขตการศึกษาออกจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไปสู่คำถามเกี่ยวกับการปรับตัวของสถาบันภายใต้สภาพสังคม การสื่อสาร และความคาดหวังทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

เมื่อพิจารณาวรรณกรรมกลุ่มนี้โดยรวม จะเห็นว่าการศึกษากรณีประเทศไทยสามารถแบ่งพัฒนาการออกเป็นสามมิติที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ การเปลี่ยนพระราชสถานะภายหลัง พ.ศ. 2475 การพัฒนาบทบาทของสถาบันภายใต้รัฐธรรมนูญ และความสัมพันธ์ของสถาบันกับวิกฤตและความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเป็นฐานสำคัญสำหรับนำไปเปรียบเทียบกับกรณีญี่ปุ่น

3.3 สถาบันจักรพรรดิกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของญี่ปุ่น

วรรณกรรมเกี่ยวกับญี่ปุ่นแสดงให้เห็นว่าสถาบันจักรพรรดิมีความต่อเนื่องในทางประวัติศาสตร์ แต่สถานะทางการเมืองของสถาบันเปลี่ยนแปลงอย่างมากในแต่ละยุคสุรางค์ศรี ตันเสียงสม (2012) ศึกษา “ความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลง” ของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น โดยชี้ให้เห็นว่า แม้สถาบันสามารถรักษาความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ไว้ได้ แต่รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดิกับรัฐและสังคมได้เปลี่ยนแปลงตามบริบทของแต่ละยุค งานดังกล่าวมีความสำคัญต่อการศึกษาครั้งนี้ เพราะช่วยแยกให้เห็นระหว่าง ความต่อเนื่องของตัวสถาบัน กับความเปลี่ยนแปลงของบทบาทและสถานะของสถาบัน

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2012) ศึกษาพัฒนาการของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยให้ภาพของการเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างรัฐภายใต้รัฐธรรมนูญเมจิไปสู่รัฐธรรมนูญหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลโดยตรงต่อสถานะของจักรพรรดิ เนื่องจากรัฐธรรมนูญใหม่วางหลักอำนาจอธิปไตยของประชาชนและกำหนดบทบาทของจักรพรรดิใหม่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย การเปลี่ยนรัฐธรรมนูญจึงมิใช่เพียงการเปลี่ยนกฎหมายสูงสุด แต่เป็นการเปลี่ยนฐานความชอบธรรมของรัฐและสถาบันจักรพรรดิด้วย

การศึกษาของBix(2000) ให้ความสำคัญกับจักรพรรดิฮิโรฮิโตะและความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันจักรพรรดิกับการสร้างญี่ปุ่นสมัยใหม่ โดยครอบคลุมทั้งยุคก่อนสงคราม ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และการเปลี่ยนผ่านหลังสงคราม งานดังกล่าวมีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงสถานะของสถาบันจักรพรรดิหลังค.ศ. 1945 เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่ซับซ้อน มิใช่เป็นเพียงผลจากการแก้ไขบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเท่านั้น

ขณะเดียวกัน Skya (2009) วิเคราะห์อุดมการณ์ชินโตและชาตินิยมญี่ปุ่น โดยแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดิ รัฐ และอุดมการณ์ชาตินิยมในช่วงก่อนและระหว่างสงคราม งานดังกล่าวช่วยให้สามารถเปรียบเทียบสถานะของจักรพรรดิในยุคก่อนสงครามกับสถานะใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญหลังสงครามได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กล่าวคือ จากสถาบันที่ถูกวางไว้ใกล้ศูนย์กลางของอุดมการณ์รัฐไปสู่สถาบันที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้มีบทบาทเชิงสัญลักษณ์

Titus (1980) ศึกษาการก่อรูปของระบบจักพรรดิ์สัญลักษณ์ในญี่ปุ่นหลังสงครามโดยตรง และแสดงให้เห็นว่าการกำหนดจักรพรรดิให้เป็นสัญลักษณ์มิได้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนถ้อยคำในรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียว แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปรับโครงสร้างทางการเมืองและการสร้างระเบียบใหม่หลังสงคราม แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญต่อการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากช่วยอธิบายกลไกที่ทำให้สถาบันจักรพรรดิสามารถดำรงความต่อเนื่องได้พร้อมกับการเปลี่ยนฐานของอำนาจอธิปไตยไปสู่ประชาชน

Ruoff (2001) ได้ศึกษาสถาบันจักรพรรดิระหว่างค.ศ. 1945–1995 และเสนอภาพของจักพรรดิ์ของประชาชน (People's emperor) ซึ่งสะท้อนการปรับตัวของสถาบันให้เข้ากับประชาธิปไตยหลังสงคราม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวครอบคลุมทั้งพระราชสถานะ การปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักกับประชาชน ต่อมา Ruoff (2020) ขยายการศึกษาไปถึง ค.ศ. 2019 ครอบคลุมรัชสมัยของจักรพรรดิอากิฮิโตะ การสละราชสมบัติ และการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคเรวะ ผลงานทั้งสองชิ้นแสดงให้เห็นว่า การปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญค.ศ. 1947 แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมญี่ปุ่น

Shimojo (2022) วิเคราะห์แนวคิดสัญลักษณ์ ในรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น โดยให้ความสำคัญกับการจัดวางจักรพรรดิภายใต้หลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน งานดังกล่าวช่วยให้เห็นว่า บทบาทเชิงสัญลักษณ์ไม่ได้หมายถึงการไม่มีความสำคัญ แต่เป็นการกำหนดรูปแบบใหม่ของความสำคัญของสถาบัน โดยแยกอำนาจในการปกครองออกจากสถานะของจักรพรรดิในฐานะสัญลักษณ์ของรัฐและความเป็นเอกภาพของประชาชน

จากวรรณกรรมเกี่ยวกับญี่ปุ่นจึงสามารถสรุปได้ว่า จุดสำคัญของการปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิอยู่ที่การเปลี่ยนฐานของสถาบันจากความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐและอุดมการณ์ก่อนสงคราม ไปสู่บทบาทเชิงสัญลักษณ์ภายใต้หลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน โดยยังสามารถรักษาความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์และความสำคัญทางสังคมของสถาบันไว้ได้ (Titus, 1980; Ruoff, 2001, 2020; Shimojo, 2022)

3.4 การศึกษาเปรียบเทียบและช่องว่างของวรรณกรรม

เมื่อพิจารณาวรรณกรรมของประเทศไทยและญี่ปุ่นร่วมกัน พบประเด็นร่วมที่สำคัญคือ ความต่อเนื่องของสถาบันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางการเมือง ทั้งสองประเทศเผชิญเหตุการณ์ที่เปลี่ยนฐานของอำนาจทางการเมืองอย่างสำคัญ กล่าวคือ ประเทศไทยเผชิญการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ขณะที่ญี่ปุ่นเผชิญความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สองและการสร้างระเบียบรัฐธรรมนูญใหม่ใน ค.ศ. 1947 แต่ทั้งสองประเทศยังคงรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ได้ (Suwannathat-Pian, 2003; Titus, 1980)

แต่อย่างไรก็ตาม เส้นทางการปรับตัวของทั้งสองประเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ญี่ปุ่นมีการกำหนดสถานะของจักรพรรดิใหม่ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน โดยแยกจักรพรรดิออกจากอำนาจในการปกครองและเน้น

บทบาทเชิงสัญลักษณ์ (Titus, 1980; Shimojo, 2022) ส่วนประเทศไทยมีพัฒนาการของราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญผ่านการเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญและโครงสร้างทางการเมืองหลายช่วง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับการเมืองมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางประวัติศาสตร์ (Suwannathat-Pian, 2003; McCargo, 2005)

วรรณกรรมที่มีอยู่ส่วนใหญ่ศึกษาสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยหรือสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นภายในบริบทของประเทศนั้น ๆ โดยเฉพาะ งานเกี่ยวกับไทยมักให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 รัฐธรรมนูญ บทบาทของสถาบัน และความสัมพันธ์กับวิกฤตทางการเมือง ส่วนงานเกี่ยวกับญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงหลังสงคราม การสร้างระบบจักรพรรดิเชิงสัญลักษณ์ และการปรับตัวเข้าสู่ประชาธิปไตยหลังสงคราม การนำทั้งสองประเทศมาเปรียบเทียบภายใต้กรอบวิเคราะห์เดียวกันจึงช่วยเติมช่องว่างในการอธิบายว่า เหตุใดสถาบันพระมหากษัตริย์จึงสามารถดำรงอยู่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ และเหตุใดรูปแบบการปรับตัวจึงแตกต่างกัน

จากการทบทวนวรรณกรรม การวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดกรอบการวิเคราะห์เปรียบเทียบไว้ 4 มิติ ได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงฐานของอำนาจอธิปไตย (2) พระราชสถานะและพระราชอำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญ (3) การปรับบทบาทของสถาบันต่อการเปลี่ยนแปลงและวิกฤตทางการเมือง และ (4) บทบาทเชิงสัญลักษณ์และการสร้างความชอบธรรมของสถาบัน กรอบดังกล่าวจะใช้เป็นเกณฑ์เดียวกันในการวิเคราะห์ประเทศไทยและญี่ปุ่น เพื่อให้สามารถอธิบายทั้งความเหมือน ความแตกต่าง และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อเส้นทางการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสองประเทศได้อย่างเป็นระบบ.

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง: การศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยและญี่ปุ่น” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) และการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Analysis) เพื่อศึกษาพัฒนาการของสถานะ บทบาท และการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของทั้งสองประเทศ ตลอดจนเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของรูปแบบการปรับตัวของสถาบันภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์และโครงสร้างทางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Case Study) โดยกำหนดประเทศไทยและญี่ปุ่นเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากทั้งสองประเทศมีสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ และสามารถดำรงอยู่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองครั้งสำคัญ แต่มีเงื่อนไขและเส้นทางการปรับตัวแตกต่างกัน ประเทศไทยมีจุดเปลี่ยนสำคัญจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 ขณะที่

ญี่ปุ่นมีจุดเปลี่ยนสำคัญจากความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สองและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญค.ศ. 1947 การเลือกสองประเทศจึงเอื้อต่อการวิเคราะห์ว่าภายใต้ความแตกต่างทางประวัติศาสตร์ สถาบันพระมหากษัตริย์มีรูปแบบการปรับสถานะและบทบาทให้สัมพันธ์กับโครงสร้างการเมืองใหม่อย่างไร

ขอบเขตด้านเนื้อหาเน้น 4 ประเด็น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงฐานของอำนาจอธิปไตย พระราชสถานะและพระราชอำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญ การปรับบทบาทของสถาบันต่อการเปลี่ยนแปลงและวิกฤตทางการเมือง และบทบาทเชิงสัญลักษณ์กับความชอบธรรมของสถาบัน โดยใช้ประเด็นดังกล่าวเป็นกรอบเดียวกันในการศึกษาทั้งสองประเทศ

ขอบเขตด้านเวลา สำหรับประเทศไทยกำหนดตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน เนื่องจาก พ.ศ. 2475 เป็นจุดเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่การปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ ส่วนประเทศญี่ปุ่นกำหนดตั้งแต่ค.ศ.1945 จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นช่วงเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งนำไปสู่รัฐธรรมนูญค.ศ. 1947 และการกำหนดสถานะของจักรพรรดิในฐานะสัญลักษณ์ของรัฐ ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลก่อนช่วงเวลาดังกล่าวในกรณีที่จำเป็นต่อการอธิบายภูมิหลังและเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของสถาบัน

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็นสองประเภท ประเภทแรกคือ เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ รัฐธรรมนูญ กฎหมายและเอกสารทางการที่เกี่ยวข้องกับพระราชสถานะ พระราชอำนาจ และโครงสร้างทางการเมืองของประเทศไทยและญี่ปุ่น โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นภายหลังจุดเปลี่ยนสำคัญของแต่ละประเทศประเภทที่สองคือ เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ บทความวิจัย และบทความวิชาการภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ การเมือง รัฐธรรมนูญ และประวัติศาสตร์การเมืองของทั้งสองประเทศ โดยใช้ผลงานที่ผ่านการตรวจสอบแหล่งที่มาแล้วเป็นฐานสำคัญ เช่น Suwannathat-Pian (2003), McCargo (2005), Baker และ Phongpaichit (2022) สำหรับประเทศไทย และ Titus (1980), Bix (2000), Ruoff (2001, 2020), Skya (2009) และ Shimojo (2022) สำหรับประเทศญี่ปุ่น รวมถึงงานภาษาไทยที่ศึกษาสถาบันจักรพรรดิและรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น เช่น สุรางค์ศรี ตันเสียงสม (2012) และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2012)

ผู้วิจัยใช้การคัดเลือกเอกสารแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยกำหนดเกณฑ์ว่าเอกสารต้องมีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับอย่างน้อยหนึ่งประเด็นของกรอบการวิเคราะห์ ได้แก่ สถานะของพระมหากษัตริย์หรือจักรพรรดิภายใต้รัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนแปลงของอำนาจอธิปไตย บทบาทของสถาบันภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หรือบทบาทเชิงสัญลักษณ์และความชอบธรรม ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับผลงานทางวิชาการที่สามารถตรวจสอบผู้แต่ง แหล่งเผยแพร่ และข้อมูลบรรณานุกรมได้

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยอ่านและจำแนกเนื้อหาของเอกสารตามประเด็นที่กำหนดตั้งแต่มกราคม พ.ศ.2568-ธันวาคม พ.ศ.2568 จากนั้นบันทึกข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เหตุการณ์ทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนแปลงพระราชสถานะและพระราชอำนาจ รูปแบบการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับองค์กรทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงบทบาทเชิงสัญลักษณ์ เพื่อนำข้อมูลของทั้งสองประเทศมาจัดหมวดหมู่ภายใต้กรอบเดียวกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็นสองขั้นตอน ขั้นตอนแรกใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์กับแต่ละประเทศแยกกัน (Within-Case Analysis) โดยพิจารณาความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงของสถาบันตามลำดับเวลา รวมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และการปรับสถานะหรือบทบาทของสถาบัน ขั้นตอนที่สองใช้ การวิเคราะห์ข้ามกรณี (Cross-Case Analysis) เปรียบเทียบประเทศไทยกับญี่ปุ่นตามกรอบ 4 มิติ ได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงฐานของอำนาจอธิปไตย (2) พระราชสถานะและพระราชอำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญ (3) การปรับบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงและวิกฤตทางการเมือง และ (4) บทบาทเชิงสัญลักษณ์และความชอบธรรม จากนั้นจึงสังเคราะห์รูปแบบการปรับตัวของสถาบันในแต่ละประเทศ เพื่ออธิบายว่าปัจจัยทางประวัติศาสตร์ รัฐธรรมนูญ และโครงสร้างทางการเมืองมีส่วนทำให้รูปแบบการปรับตัวเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

5. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์รัฐธรรมนูญ เอกสารทางประวัติศาสตร์ หนังสือ และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทยและญี่ปุ่น โดยวิเคราะห์ตามกรอบ 4 มิติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงฐานของอำนาจอธิปไตย พระราชสถานะและพระราชอำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญ การปรับบทบาทของสถาบันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และบทบาทเชิงสัญลักษณ์กับความชอบธรรม ผลการวิจัยสามารถนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

5.1 บทบาทและการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า จุดเปลี่ยนสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475ซึ่งทำให้โครงสร้างการใช้อำนาจรัฐถูกเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่ระบอบรัฐธรรมนูญ สถานะของพระมหากษัตริย์จึงถูกจัดวางใหม่ภายในโครงสร้างของรัฐที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้ทำให้สถาบันสิ้นสุดลง แต่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการปรับพระราชสถานะและบทบาทให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางการเมืองใหม่ (Suwannathat-Pian, 2003; Baker & Phongpaichit, 2022)

ประการแรก การปรับตัวเกิดขึ้นผ่านการเปลี่ยนพระราชสถานะจากศูนย์กลางของอำนาจรัฐไปสู่พระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ภายหลังพ.ศ. 2475 การใช้อำนาจรัฐถูกจัดวางผ่านองค์กรและกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ ทำให้พระราชสถานะต้องสัมพันธ์กับคณะรัฐมนตรี รัฐสภา และองค์กรอื่นของรัฐมากขึ้น Suwannathat-Pian (2003) แสดงให้เห็นว่า การก่อรูปของราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญของไทยมิได้เสร็จสิ้น

ในทันทีหลัง พ.ศ. 2475 แต่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงผ่านความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มอำนาจและสถาบันทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา

ประการที่สอง การปรับตัวของสถาบันเกิดขึ้นควบคู่กับการพัฒนาของรัฐธรรมนูญและประเพณีการปกครอง ผลการศึกษาพบว่า การทำความเข้าใจพระราชสถานะของไทยไม่สามารถพิจารณาเฉพาะบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น เนื่องจากแนวปฏิบัติและประเพณีทางรัฐธรรมนูญมีส่วนกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับองค์กรทางการเมืองด้วย เจษฎ์ โทณะวณิก (2017) ชี้ให้เห็นความสำคัญของประเพณีการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของสถาบันมีพัฒนาการจากทั้งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและแนวปฏิบัติที่ก่อตัวขึ้นตามบริบททางการเมือง

ประการที่สาม สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการและวิกฤตทางการเมืองของไทยในหลายช่วงเวลา ภายหลัง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยเผชิญการรัฐประหาร การเปลี่ยนรัฐธรรมนูญ การแข่งขันระหว่างกลุ่มการเมือง และความขัดแย้งทางการเมืองหลายครั้ง ทำให้สถาบันดำรงอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (Baker & Phongpaichit, 2022) ขณะที่ McCargo (2005) ได้นำเสนอแนวคิดเครือข่ายราชวงศ์เพื่ออธิบายการเมืองไทยช่วง ค.ศ. 1973–2001 โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับเครือข่ายบุคคลและองค์กรทางการเมืองบางส่วน แนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่า การศึกษาบทบาทของสถาบันในบริบทไทยต้องพิจารณาทั้งสถานะตามรัฐธรรมนูญและความสัมพันธ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา

ประการที่สี่ บทบาทเชิงสัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของความต่อเนื่องของสถาบัน ผลการศึกษาพบว่า แม้พระราชสถานะทางการเมืองจะเปลี่ยนแปลงภายหลัง พ.ศ. 2475 แต่สถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงมีความสัมพันธ์กับความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ของชาติ และสัญลักษณ์ของรัฐ การดำรงบทบาทดังกล่าวทำให้ความสำคัญของสถาบันไม่จำกัดอยู่เฉพาะอำนาจที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย แต่ยังครอบคลุมถึงมิติทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย (Suwannathat-Pian, 2003)

ดังนั้น ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ว่า รูปแบบการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีลักษณะเป็นการรักษาความต่อเนื่องของสถาบันภายใต้การเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญและโครงสร้างทางการเมือง โดยสถานะและบทบาทของสถาบันมิได้หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับพัฒนาการของระบอบการเมืองและบริบทของแต่ละช่วงเวลา

5.2 บทบาทและการปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของญี่ปุ่น

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นมีจุดเปลี่ยนสำคัญอย่างยิ่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะระหว่าง ค.ศ. 1945–1947 ซึ่งเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นเปลี่ยนโครงสร้างรัฐและฐานของอำนาจอธิปไตยอย่างกว้างขวาง สถานะของจักรพรรดิภายใต้ระเบียบการเมืองหลังสงครามจึงแตกต่างจากสถานะในช่วงรัฐธรรมนูญเมจิอย่างมีนัยสำคัญ (Titus, 1980; สุรางค์ศรี , 2012)

ประการแรก ญี่ปุ่นปรับสถานะของจักรพรรดิพร้อมกับการเปลี่ยนฐานของอำนาจอธิปไตยไปสู่ประชาชน รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947 กำหนดให้จักรพรรดิเป็นสัญลักษณ์ของรัฐและความเป็นเอกภาพของประชาชน โดยสถานะดังกล่าวมีที่มาจากเจตจำนงของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย การจัดวางดังกล่าวทำให้จักรพรรดิไม่ทรงมีอำนาจเกี่ยวกับการปกครอง และการกระทำในกิจการของรัฐต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนด (สุนีย์, 2012; Shimojo, 2022)

ประการที่สอง การเปลี่ยนไปสู่ “จักรพรรดิเชิงสัญลักษณ์” เป็นกลไกสำคัญของการปรับตัวของสถาบัน Titus (1980) อธิบายกระบวนการก่อรูปของระบบจักพรรดิ์สัญลักษณ์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างระเบียบการเมืองญี่ปุ่นหลังสงคราม การเปลี่ยนสถานะดังกล่าวทำให้สถาบันจักรพรรดิสามารถดำรงความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ได้พร้อมกับการเปลี่ยนโครงสร้างของรัฐไปสู่ประชาธิปไตยที่ตั้งอยู่บนหลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน

ประการที่สาม บทบาทของสถาบันเปลี่ยนจากการสัมพันธ์กับการใช้อำนาจรัฐไปสู่กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์และสาธารณะมากขึ้น Ruoff (2001) แสดงให้เห็นว่า สถาบันจักรพรรดิหลังสงครามมีการปรับรูปแบบความสัมพันธ์กับประชาชนและสังคมญี่ปุ่น โดยเฉพาะการสร้างภาพของจักรพรรดิที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น การเยี่ยมเยือนพื้นที่ต่างๆ และการปฏิบัติหน้าที่สาธารณะภายในข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ กระบวนการดังกล่าวมีส่วนทำให้สถาบันสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมประชาธิปไตยหลังสงครามได้

ประการที่สี่ การปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิเป็นกระบวนการต่อเนื่อง มิได้สิ้นสุดลงเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947 Ruoff (2020) แสดงให้เห็นว่ารัชสมัยของจักรพรรดิอากิฮิโตะมีความสำคัญต่อพัฒนาการของสถาบันจักรพรรดิหลังสงคราม โดยเฉพาะบทบาทที่สัมพันธ์กับประชาชน ความทรงจำเกี่ยวกับสงคราม และการสละราชสมบัติในค.ศ. 2019 เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสถาบันยังคงปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โครงสร้างประชากร และความคาดหวังของสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง

ประการที่ห้า ความต่อเนื่องของสถาบันจักรพรรดิเกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนความหมายทางการเมืองของสถาบัน สุรางค์ศรี ตันเสียงสม (2012) แสดงให้เห็นว่าสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นมีทั้งความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ตัวสถาบันสามารถรักษาความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ไว้ได้ ขณะที่สถานะ บทบาท และความสัมพันธ์กับรัฐเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางการเมือง ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า ความต่อเนื่องของสถาบันมิได้หมายถึงการคงรูปแบบเดิมทั้งหมด แต่สามารถเกิดขึ้นผ่านการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสถาบันได้

ดังนั้น ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สรุปได้ว่า รูปแบบการปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นมีลักษณะเด่นเป็นการลดและจำกัดบทบาทด้านการใช้อำนาจทางการเมือง พร้อมกับเสริมบทบาทเชิงสัญลักษณ์ภายใต้หลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน ซึ่งทำให้สถาบันสามารถรักษาความต่อเนื่องไว้ภายในระบอบประชาธิปไตยหลังสงครามได้ (Titus, 1980; Ruoff, 2001; Shimojo, 2022)

5.3ความเหมือนและความแตกต่างของบทบาทและการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ในประเทศไทยและญี่ปุ่น

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ประเทศไทยและญี่ปุ่นมีลักษณะร่วมกันที่สำคัญ คือ ทั้งสองประเทศสามารถรักษาความต่อเนื่องของสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองครั้งใหญ่ แต่รูปแบบการปรับตัวแตกต่างกันตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ รัฐธรรมนูญ และโครงสร้างทางการเมืองของแต่ละประเทศ

ประการแรก ทั้งสองประเทศมีการเปลี่ยนฐานของสถานะสถาบันผ่านการเปลี่ยนแปลงทางรัฐธรรมนูญ แต่มีจุดเริ่มต้นและเงื่อนไขแตกต่างกัน ประเทศไทยมีจุดเปลี่ยนใน พ.ศ. 2475 จากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่ระบอบรัฐธรรมนูญ ขณะที่ญี่ปุ่นมีจุดเปลี่ยนสำคัญภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947 วางหลักอำนาจอธิปไตยของประชาชนและกำหนดจักรพรรดิเป็นสัญลักษณ์ของรัฐ (Suwannathat-Pian, 2003; Titus, 1980; Shimojo, 2022)

ประการที่สอง ทั้งสองประเทศรักษาความต่อเนื่องของสถาบันด้วยการปรับบทบาทให้เข้ากับระเบียบการเมืองใหม่ แต่ญี่ปุ่นมีการกำหนดขอบเขตของบทบาทจักรพรรดิในรัฐธรรมนูญหลังสงครามอย่างชัดเจน โดยแยกสถาบันออกจากอำนาจในการปกครองและเน้นบทบาทเชิงสัญลักษณ์ ส่วนประเทศไทยมีพัฒนาการของบทบาทภายใต้รัฐธรรมนูญและประเพณีการปกครองที่เกิดขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบอบและรัฐธรรมนูญหลายฉบับ (เจษฎ์โทณะวณิก, 2017; Ruoff, 2001)

ประการที่สาม รูปแบบความสัมพันธ์กับการเมืองมีความแตกต่างกัน ญี่ปุ่นหลังสงครามมีแนวทางจำกัดการเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจทางการเมืองของจักรพรรดิอย่างชัดเจนตามรัฐธรรมนูญ ขณะที่กรณีประเทศไทยวรรณกรรมบางส่วนชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับพัฒนาการและวิกฤตทางการเมืองในบางช่วง โดยเฉพาะข้อเสนอเรื่องแนวคิดเครือข่ายราชวงศ์ของ McCargo (2005) ความแตกต่างนี้ทำให้กรณีไทยมีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับบริบททางการเมืองที่ซับซ้อนกว่ารูปแบบทางรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่น

ประการที่สี่ บทบาทเชิงสัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบร่วมที่สำคัญของทั้งสองประเทศ ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยและสถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์กับความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของชาติ อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นกำหนดสถานะ “สัญลักษณ์ของรัฐและความเป็นเอกภาพของประชาชน” ไว้โดยตรงในรัฐธรรมนูญ ขณะที่ประเทศไทยพัฒนาบทบาทเชิงสัญลักษณ์ผ่านทั้งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ประเพณีการปกครองและบริบททางประวัติศาสตร์ (Suwannathat-Pian, 2003; Shimojo, 2022)

ประการที่ห้า ความแตกต่างที่สำคัญอยู่ที่เส้นทางของการปรับตัว กรณีญี่ปุ่นสามารถอธิบายได้ว่าเป็น “การปรับตัวผ่านการจำกัดอำนาจและเสริมบทบาทเชิงสัญลักษณ์” เนื่องจากระเบียบหลังสงครามกำหนดขอบเขตทางรัฐธรรมนูญของจักรพรรดิอย่างชัดเจน ส่วนกรณีประเทศไทยสามารถอธิบายได้ว่าเป็น “การปรับตัวผ่านความต่อเนื่องของสถาบันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบอบและโครงสร้างทางการเมือง” เนื่องจากสถาบันดำรงอยู่

ผ่านรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนรัฐบาล การรัฐประหาร และวิกฤตทางการเมืองหลายช่วง (Suwannathat-Pian, 2003; Baker & Phongpaichit, 2022; Ruoff, 2001)

เมื่อสังเคราะห์ผลการวิจัยทั้งหมดพบว่า ความต่อเนื่องของสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการรักษาพระราชอำนาจหรือรูปแบบทางการเมืองเดิมไว้ทั้งหมด แต่สัมพันธ์กับความสามารถในการปรับสถานะ บทบาท และฐานความชอบธรรมของสถาบันให้เข้ากับโครงสร้างทางการเมืองใหม่ ประเทศไทยและญี่ปุ่นจึงเป็นตัวอย่างของการปรับตัวสองเส้นทางที่แตกต่างกัน ญี่ปุ่นปรับสถาบันโดยกำหนดขอบเขตทางรัฐธรรมนูญและเน้นบทบาทเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจน ขณะที่ประเทศไทยมีการปรับตัวของสถาบันภายใต้พัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญและบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า “ความต่อเนื่อง” และ “ความเปลี่ยนแปลง” มิใช่สิ่งที่ขัดแย้งกันในการดำรงอยู่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ความต่อเนื่องของสถาบันอาจเกิดขึ้นได้ precisamente ผ่านการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของบทบาทให้สอดคล้องกับเงื่อนไขทางการเมืองใหม่ ซึ่งเป็นลักษณะร่วมที่สำคัญของทั้งประเทศไทยและญี่ปุ่น แม้รูปแบบและระดับของการปรับตัวจะแตกต่างกันก็ตาม.

6. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง: การศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยและญี่ปุ่น” แสดงให้เห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ของทั้งสองประเทศสามารถดำรงความต่อเนื่องท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองครั้งสำคัญได้ แต่มีรูปแบบการปรับตัวแตกต่างกันตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ รัฐธรรมนูญ และโครงสร้างทางการเมืองของแต่ละประเทศ ประเด็นสำคัญจึงมิได้อยู่เพียงว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงดำรงอยู่หรือไม่ แต่อยู่ที่ว่าสถานะ บทบาท และฐานความชอบธรรมของสถาบันได้รับการปรับเปลี่ยนอย่างไรเมื่อระเบียบทางการเมืองเปลี่ยนแปลง โดยสามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

6.1 การปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นจุดเปลี่ยนพื้นฐานของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่โครงสร้างการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้ทำให้พัฒนาการของสถาบันยุติลง หากเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการปรับพระราชสถานะและบทบาทภายใต้โครงสร้างทางการเมืองใหม่ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Suwannathat-Pian (2003) ซึ่งอธิบายพัฒนาการของราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญไทยว่าเป็นกระบวนการต่อเนื่อง มิใช่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2475 เพียงครั้งเดียว

ข้อค้นพบดังกล่าวยังสอดคล้องกับ Baker และ Phongpaichit (2022) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเมืองไทยภายหลัง พ.ศ. 2475 ผ่านการเปลี่ยนแปลงหลายระลอก ทั้งการเพิ่มบทบาทของกองทัพ การรัฐประหาร การเปลี่ยน

รัฐธรรมนูญ การขยายตัวของการเมืองแบบเลือกตั้ง และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทางการเมือง สภาพดังกล่าวทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ภายในระบบการเมืองที่มีความไม่ต่อเนื่องในระดับของระบอบและรัฐธรรมนูญ แต่มีความต่อเนื่องในระดับของสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะสำคัญของกรณีประเทศไทยคือความต่อเนื่องของสถาบันท่ามกลางความไม่ต่อเนื่องของโครงสร้างทางการเมือง

ผลการวิจัยยังพบว่า การปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยไม่ได้เกิดขึ้นผ่านบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเพียงด้านเดียว แต่สัมพันธ์กับประเพณีการปกครองและแนวปฏิบัติทางรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งสอดคล้องกับเจษฎ์ โทณะวณิก (2017) ที่ให้ความสำคัญกับประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า การวิเคราะห์พระราชสถานะในกรณีประเทศไทยจำเป็นต้องพิจารณาทั้ง “กติกาที่เป็นลายลักษณ์อักษร” และ “แนวปฏิบัติที่พัฒนาขึ้นในทางการเมือง” ควบคู่กัน เพราะบทบาทของสถาบันในทางปฏิบัติอาจมีรายละเอียดที่ไม่สามารถอธิบายได้จากตัวบทรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียว

อีกประเด็นหนึ่งคือ ผลการวิจัยพบว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มีความสัมพันธ์กับวิกฤตและความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยในบางช่วงเวลา ข้อค้นพบนี้สามารถอภิปรายร่วมกับแนวคิดเครือข่ายราชวงศ์ของ McCargo (2005) ซึ่งเสนอว่า การทำความเข้าใจบทบาทของสถาบันในการเมืองไทยช่วง ค.ศ. 1973–2001 ควรมองผ่านเครือข่ายบุคคลและสถาบันที่มีความสัมพันธ์กับศูนย์กลางทางการเมือง มิใช่พิจารณาเฉพาะพระราชอำนาจตามตัวบทกฎหมาย แนวคิดนี้ช่วยอธิบายว่าความสำคัญทางการเมืองของสถาบันอาจเกิดขึ้นผ่านกลไกทางสังคมและเครือข่ายที่กว้างกว่ากลไกทางรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามการศึกษาครั้งนี้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวควรใช้เพื่ออธิบายบริบททางประวัติศาสตร์เฉพาะช่วง มากกว่าการนำมาใช้อธิบายสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยตลอดทุกยุคสมัย เนื่องจากรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบท

ดังนั้น ผลการวิจัยในกรณีประเทศไทยจึงนำไปสู่ข้อสังเคราะห์ว่า การปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีลักษณะเป็นการรักษาความต่อเนื่องของสถาบันควบคู่กับการปรับพระราชสถานะและบทบาทตามพัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญ มากกว่าการกำหนดรูปแบบใหม่ของสถาบันอย่างเด็ดขาดในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง

6.2 การปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของญี่ปุ่น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ญี่ปุ่นมีเส้นทางการปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิที่แตกต่างจากประเทศไทยอย่างชัดเจน โดยเฉพาะภายหลังความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญทำให้ฐานของอำนาจอธิปไตยและสถานะของจักรพรรดิได้รับการกำหนดใหม่อย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับสุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2012) ซึ่งอธิบายพัฒนาการของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นและการเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างภายใต้รัฐธรรมนูญเมจิไปสู่รัฐธรรมนูญหลังสงครามที่วางหลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน

การกำหนดจักรพรรดิเป็น “สัญลักษณ์ของรัฐและความเป็นเอกภาพของประชาชน” เป็นหัวใจของการปรับตัวดังกล่าว ผลการวิจัยจึงสอดคล้องโดยตรงกับ Titus (1980) ซึ่งศึกษาการก่อรูปของระบบจักพรรดิ์สัญลักษณ์และชี้ให้เห็นว่าระบบจักรพรรดิเชิงสัญลักษณ์เป็นผลจากการปรับโครงสร้างทางการเมืองภายหลังสงคราม มิใช่

เพียงการเปลี่ยนถ้อยคำในรัฐธรรมนูญเท่านั้น การกำหนดสถานะใหม่ช่วยให้สถาบันจักรพรรดิสามารถรักษาความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ไว้ ขณะที่อำนาจในการปกครองถูกแยกออกจากสถาบันอย่างชัดเจน

ข้อค้นพบดังกล่าวยังสอดคล้องกับ Shimojo (2022) ที่วิเคราะห์ความหมายของคำว่า แนวคิดสัญลักษณ์ (Symbol)ในรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น และชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสถานะของจักรพรรดิกับหลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน ประเด็นนี้มีความสำคัญเพราะแสดงให้เห็นว่า การลดอำนาจทางการเมืองไม่ได้เท่ากับการลดความสำคัญของสถาบัน แต่สามารถเป็นการเปลี่ยนประเภทของบทบาทจากอำนาจทางการเมืองไปสู่บทบาทเชิงสัญลักษณ์และสังคมแทน

ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ Ruoff (2001) ซึ่งแสดงให้เห็นการปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิเข้าสู่สังคมประชาธิปไตยหลังสงครามผ่านการเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดิกับประชาชน การปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และภาพลักษณ์ของราชสำนัก จากสถาบันที่เคยสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างรัฐก่อนสงครามไปสู่สถาบันที่เน้นกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์และสาธารณะมากขึ้น ขณะที่ Ruoff (2020) แสดงให้เห็นว่ากระบวนการดังกล่าวดำเนินต่อมาจนถึงรัชสมัยจักรพรรดิอากิฮิโตะและการสละราชสมบัติใน ค.ศ. 2019

ในมิติทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาของตันเสียงสม (2012) สนับสนุนข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ว่า สถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่นมีทั้ง “ความสืบเนื่อง” และ “ความเปลี่ยนแปลง” อยู่พร้อมกัน กล่าวคือ ความต่อเนื่องของสถาบันไม่ได้เกิดจากการรักษาสถานะเดิมไว้ทั้งหมด แต่เกิดจากความสามารถในการเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางการเมืองใหม่ การเปลี่ยนจากสถาบันที่มีความสัมพันธ์กับอำนาจและอุดมการณ์รัฐก่อนสงครามไปสู่สถาบันเชิงสัญลักษณ์หลังสงครามจึงเป็นตัวอย่างสำคัญของการปรับตัวเชิงสถาบัน กรณีญี่ปุ่นจึงสามารถสังเคราะห์ได้ว่า การจำกัดอำนาจทางการเมืองและการเพิ่มความชัดเจนของบทบาทเชิงสัญลักษณ์มิได้เป็นเพียงข้อจำกัดของสถาบัน แต่กลับเป็นกลไกหนึ่งที่เอื้อต่อการดำรงความต่อเนื่องของสถาบันภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

6.3 การเปรียบเทียบรูปแบบการปรับตัวของประเทศไทยและญี่ปุ่น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ประเทศไทยและญี่ปุ่นมีลักษณะร่วมกันประการสำคัญ คือ ทั้งสองประเทศไม่ได้ยกเลิกสถาบันพระมหากษัตริย์เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองครั้งใหญ่ แต่เลือกจัดวางสถานะของสถาบันใหม่ภายใต้ระเบียบทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่า ความต่อเนื่องของสถาบันสามารถเกิดขึ้นพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสถานะและบทบาทได้

อย่างไรก็ตามความแตกต่างสำคัญอยู่ที่ลักษณะของจุดเปลี่ยนทางการเมือง ประเทศไทยเปลี่ยนจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใน พ.ศ. 2475 และหลังจากนั้นพัฒนาราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญท่ามกลางการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญ การรัฐประหาร และการเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจทางการเมืองหลายครั้ง (Suwannathat-Pian, 2003; Baker & Phongpaichit, 2022) ขณะที่ญี่ปุ่นภายหลัง ค.ศ. 1945 มีการปรับโครงสร้างรัฐอย่างกว้างขวาง และรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947 กำหนดสถานะของจักรพรรดิใหม่อย่างชัดเจนภายใต้หลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน (Titus, 1980; Shimojo, 2022)

ความแตกต่างนี้ส่งผลให้เส้นทางการปรับตัวของทั้งสองประเทศแตกต่างกัน กรณีญี่ปุ่นสามารถเรียกว่า “การปรับตัวผ่านการกำหนดขอบเขต” กล่าวคือ มีการกำหนดขอบเขตระหว่างจักรพรรดิกับการใช้อำนาจในการปกครองอย่างชัดเจน และพัฒนาบทบาทเชิงสัญลักษณ์ขึ้นเป็นแกนกลางของสถาบันหลังสงคราม ส่วนประเทศไทยอาจเรียกว่า “การปรับตัวผ่านพัฒนาการ” กล่าวคือ สถานะและบทบาทของสถาบันค่อย ๆ พัฒนาไปภายใต้รัฐธรรมนูญ ประเพณีการปกครอง และบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา

อีกประเด็นที่พบร่วมกันคือ บทบาทเชิงสัญลักษณ์มีความสำคัญต่อความต่อเนื่องของสถาบันในทั้งสองประเทศ แต่มีฐานที่แตกต่างกัน ญี่ปุ่นบัญญัติความเป็น “สัญลักษณ์” ไว้โดยตรงในรัฐธรรมนูญ ขณะที่กรณีประเทศไทย บทบาทเชิงสัญลักษณ์สัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ความเป็นชาติ พระราชสถานะตามรัฐธรรมนูญ และประเพณีการปกครอง ดังนั้นแม้ผลลัพธ์ในระดับหนึ่งจะคล้ายกัน คือ สถาบันยังคงมีความหมายต่อรัฐและสังคม แต่กลไกที่สร้างและรักษาความหมายดังกล่าวแตกต่างกัน

ผลการเปรียบเทียบยังทำให้เห็นว่า ระดับของการแยกสถาบันออกจากความขัดแย้งทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญต่อรูปแบบการปรับตัว ในกรณีญี่ปุ่น รัฐธรรมนูญหลังสงครามกำหนดไม่ให้จักรพรรดิมีอำนาจเกี่ยวกับการปกครอง ทำให้บทบาทของสถาบันเน้นกิจการเชิงสัญลักษณ์และพิธีการอย่างชัดเจน (Titus, 1980; Shimojo, 2022) ส่วนประเทศไทยมีประวัติการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ซับซ้อนกว่า และวรรณกรรมบางส่วนเสนอว่าสถาบันและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการและวิกฤตทางการเมืองในบางช่วงเวลา (McCargo, 2005) จึงทำให้เส้นแบ่งระหว่างบทบาทเชิงสัญลักษณ์กับบริบททางการเมืองมีลักษณะแตกต่างจากญี่ปุ่น

6.4 ข้อสังเคราะห์จากผลการวิจัย

จากผลการศึกษาทั้งสองประเทศ สามารถเสนอข้อสังเคราะห์สำคัญว่า ความสามารถในการปรับตัวเป็นเงื่อนไขหนึ่งของความต่อเนื่องของสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง แต่การปรับตัวไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบเดียวกัน ญี่ปุ่นแสดงให้เห็นการปรับตัวผ่านการกำหนดสถานะใหม่อย่างชัดเจน การจำกัดบทบาทด้านการปกครอง และการสร้างความสำคัญของสถาบันในฐานะสัญลักษณ์ ขณะที่ประเทศไทยแสดงให้เห็นการปรับตัวผ่านกระบวนการพัฒนาของสถาบันภายใต้รัฐธรรมนูญและบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงต่อเนื่อง ผลการวิจัยจึงทำให้เห็นว่า “ความต่อเนื่อง” มิได้มีความหมายตรงข้ามกับ “ความเปลี่ยนแปลง” สำหรับสถาบันทางการเมือง ในทางกลับกัน ความต่อเนื่องของสถาบันอาจต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงสถานะ บทบาท แนวปฏิบัติ และฐานความชอบธรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางการเมืองใหม่ กรณีประเทศไทยและญี่ปุ่นจึงสะท้อนหลักการเดียวกันผ่านเส้นทางที่แตกต่างกัน คือ การรักษาตัวสถาบันไว้โดยมิได้รักษารูปแบบของสถาบันไว้เหมือนเดิมทั้งหมด

ในเชิงเปรียบเทียบ ข้อค้นพบสำคัญที่สุดของการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถสรุปเป็น “สองเส้นทางของการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์” กล่าวคือ ญี่ปุ่นเป็นการปรับตัวผ่านการกำหนดขอบเขตทางรัฐธรรมนูญและการเสริมบทบาทเชิงสัญลักษณ์ ส่วนประเทศไทยเป็นการปรับตัวผ่านพัฒนาการของพระราชสถานะและบทบาท

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบอบรัฐธรรมนูญและโครงสร้างทางการเมือง ความแตกต่างดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการศึกษาสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ควรพิจารณาเฉพาะว่ามีพระราชอำนาจมากหรือน้อยเพียงใด แต่ควรวิเคราะห์ว่าพระราชสถานะ บทบาท ความชอบธรรม และความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางการเมืองได้รับการปรับเปลี่ยนอย่างไรเมื่อสังคมและระบอบการเมืองเปลี่ยนแปลง

สรุป

การวิจัยเรื่อง “สถาบันพระมหากษัตริย์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง: การศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยและญี่ปุ่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและการปรับตัวของสถาบันพระมหากษัตริย์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศไทย ศึกษาบทบาทและการปรับตัวของสถาบันจักรพรรดิท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของญี่ปุ่น และเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของทั้งสองประเทศ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเอกสารร่วมกับการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ผลการวิจัยพบว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยและญี่ปุ่นต่างสามารถดำรงความต่อเนื่องท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองครั้งสำคัญ แต่มีเงื่อนไขและรูปแบบการปรับตัวแตกต่างกัน สำหรับประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ทำให้พระราชสถานะเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เข้าสู่การดำรงสถานะภายใต้รัฐธรรมนูญ หลังจากนั้นสถาบันพระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญ การรัฐประหาร การเปลี่ยนรัฐบาล และความขัดแย้งทางการเมืองหลายช่วงเวลา การปรับตัวจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่สัมพันธ์กับพัฒนาการของรัฐธรรมนูญ ประเพณีการปกครอง และบริบททางการเมืองในแต่ละยุค

สำหรับประเทศญี่ปุ่น จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947 วางหลักอำนาจอธิปไตยของประชาชนและกำหนดจักรพรรดิเป็นสัญลักษณ์ของรัฐและความเป็นเอกภาพของประชาชน การปรับตัวของสถาบันจึงมีลักษณะเด่นคือการกำหนดขอบเขตระหว่างสถาบันจักรพรรดิกับการใช้อำนาจในการปกครองอย่างชัดเจน พร้อมกับการพัฒนาบทบาทเชิงสัญลักษณ์และสาธารณะให้สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยหลังสงคราม กระบวนการดังกล่าวไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อมีรัฐธรรมนูญใหม่ แต่ดำเนินต่อเนื่องผ่านการปรับรูปแบบพระราชกรณียกิจ ความสัมพันธ์กับประชาชน และการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมญี่ปุ่น

เมื่อเปรียบเทียบทั้งสองประเทศ พบความเหมือนที่สำคัญคือ ความต่อเนื่องของสถาบันเกิดขึ้นพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสถานะและบทบาท กล่าวคือ ทั้งประเทศไทยและญี่ปุ่นไม่ได้รักษารูปแบบของสถาบันในอดีตไว้ทั้งหมด แต่มีการปรับตัวให้สัมพันธ์กับระเบียบทางการเมืองใหม่ อย่างไรก็ตามเส้นทางการปรับตัวแตกต่างกัน โดยญี่ปุ่นมีลักษณะเป็น การปรับตัวผ่านการกำหนดขอบเขตทางรัฐธรรมนูญและการเสริมบทบาทเชิงสัญลักษณ์

ขณะที่ประเทศไทยมีลักษณะเป็น การปรับตัวผ่านพัฒนาการของพระราชสถานะและบทบาทท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบอบรัฐธรรมนูญและโครงสร้างทางการเมือง

ข้อค้นพบสำคัญของการวิจัยจึงอยู่ที่ว่า ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงมิได้เป็นสิ่งตรงกันข้ามในการดำรงอยู่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่การเปลี่ยนแปลงสถานะ บทบาท และรูปแบบความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางการเมืองสามารถเป็นกลไกที่ช่วยให้สถาบันดำรงความต่อเนื่องภายใต้ระเบียบทางการเมืองใหม่ได้ ทั้งนี้รูปแบบการปรับตัวมิได้เกิดขึ้นเหมือนกันในทุกประเทศ แต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ รัฐธรรมนูญ โครงสร้างของรัฐ และพัฒนาการทางการเมืองของแต่ละสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า การศึกษาสถาบันพระมหากษัตริย์ในทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ควรพิจารณาสถาบันในฐานะ สถาบันที่มีพลวัตและสามารถปรับตัวได้ มากกว่ามองเฉพาะความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์หรือพิจารณาเพียงขอบเขตพระราชอำนาจตามตัวบทกฎหมาย การศึกษาควรเชื่อมโยงบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเข้ากับบริบททางประวัติศาสตร์ ประเพณีการปกครอง บทบาทเชิงสัญลักษณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับสังคม เพื่อให้สามารถอธิบายพัฒนาการของสถาบันได้อย่างรอบด้าน

ในเชิงเปรียบเทียบ ไม่ควรนำรูปแบบของประเทศหนึ่งมาใช้เป็นมาตรฐานในการประเมินอีกประเทศโดยตรง เนื่องจากประเทศไทยและญี่ปุ่นมีจุดเริ่มต้น เงื่อนไขการเปลี่ยนผ่าน และพัฒนาการทางรัฐธรรมนูญแตกต่างกัน การทำความเข้าใจบทบาทของสถาบันจึงควรพิจารณาภายใต้บริบทเฉพาะของแต่ละประเทศ และแยกให้ชัดเจนระหว่าง พระราชสถานะตามรัฐธรรมนูญ บทบาทในทางปฏิบัติ และบทบาทเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งอาจมีพัฒนาการไม่เหมือนกัน

สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายการศึกษาไปยังประเทศราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญอื่น เช่น สหราชอาณาจักร สเปน กัมพูชา หรือมาเลเซีย เพื่อพิจารณาว่ารูปแบบการปรับตัวที่พบจากประเทศไทยและญี่ปุ่นสามารถใช้อธิบายกรณีอื่นได้มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้อาจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของความรับรู้ของประชาชนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในแต่ละช่วงวัย โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณหรือการวิจัยแบบผสมผสาน เพื่อเสริมข้อค้นพบจากการวิจัยเอกสาร

เอกสารอ้างอิง

สุรางค์ศรี ตันเสียงสม. (2012). สถาบันจักรพรรดิญี่ปุ่น: ความสืบเนื่องและความเปลี่ยนแปลง. *วารสารอักษรศาสตร์, 41*(2), 269–313.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2012). รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น: จากอดีตสู่ปัจจุบัน. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, 52*(3), 303–330.

เจษฎ์ โทณะวณิก. (2017). พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (1). *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 43*(1), 1–21.

กิตติพงษ์ โคตรจันทึก. (2023). ภูมิรัฐศาสตร์การเมืองไทย ภายหลังมีข้อเรียกร้องการปฏิรูปสถาบัน. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 12*(2), A13–A24.

พระครูศรีสิทธินายก. (2026). ธรรมรัฐ ธรรมราชากับปรากฏการณ์การเมืองไทย. *วารสาร มจร. นม. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 1*(1), 9–18.

Baker, C., & Phongpaichit, P. (2022). *A history of Thailand* (4th ed.). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781009029797

Bix, H. P. (2000). *Hirohito and the making of modern Japan*. HarperCollins.

Kobayashi, T. (1978). Introduction socio-legal reflection to the Emperor system of Japan. *The Sociology of Law, 1978*(30), 1–5, 225. https://doi.org/10.11387/jsl1951.1978.1

McCargo, D. (2005). Network monarchy and legitimacy crises in Thailand. *The Pacific Review, 18*(4), 499–519. https://doi.org/10.1080/09512740500338937

Ruoff, K. J. (2001). *The people's emperor: Democracy and the Japanese monarchy, 1945–1995*. Harvard University Asia Center.

Ruoff, K. J. (2020). *Japan's imperial house in the postwar era, 1945–2019*. Harvard University Asia Center. https://doi.org/10.2307/j.ctv1503fx2

Shimojo, Y. (2022). A study of the origin, acceptance, and international spread of the “symbol” within the Constitution of Japan: Japan’s approach to restoring the separation of authority and power. *Japanese Society and Culture, 4*, Article 11. https://doi.org/10.52882/2434-1738-04-11

Skya, W. A. (2009). *Japan's holy war: The ideology of radical Shintō ultranationalism*. Duke University Press. https://doi.org/10.2307/j.ctv11sn1h7

Suwannathat-Pian, K. (2003). *Kings, country and constitutions: Thailand's political development 1932–2000*. Routledge.

Titus, D. A. (1980). The making of the “symbol Emperor system” in postwar Japan. *Modern Asian Studies, 14*(4), 529–578. https://doi.org/10.1017/S0026749X00006624